

düsbed

DİCLE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
ISSN: 1308-6219 Nisan 2019 YIL-11 Sayı 22

Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date

04.03.2019

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date

22.04.2019

Dr. Öğr. Üyesi Osman TÜRK

Harran üniversitesi
Türk Dili ve edebiyatı
osmanturkgau@gmail.com

OSMANLI DÖNEMİNDE KIBRIS'TA BASININ YERİ

ÖZET

Tarihin müsveddesi, basın kavramı için vurgulanmıştır. Basın, ifadeyi açıklama özgürlüğü ile haberlerin düşünce ve kanaatlerin izne, sansüre ve baskıya tabi olmaksızın kitle iletişim araçları yoluyla serbestçe yayılabilmesi olarak tanımlanabilir. Belli süreçler içerisinde toplum tarafından gerçekleşen ve kabul edilen haberlerin, düşünce ve kanaatlerin radyo, televizyon ve sosyal medya gibi kitle iletişim araçları ile birlikte yayılabilmesi sonucundan hepsini içeren bir üst kavram olarak “iletişim özgürlüğü” tabiri doğrultusunda tercih edilmiştir. Basının insanoglu üzerinde gittikçe artan gücü, hem bireylerin düşüncesini açıklanmasında hem de devletletlerin siyasi otoriteyi sağlamada bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir. Osmanlı döneminde basın hayatı nasıl başlamış ve hangi evrelerden geçerek ilerleme kaydetmiştir. Bu çalışmada, basın hakkında genel bilgiler verildikten sonra genelde Osmanlı Devleti, özelde de Kıbrıs'ta basın hayatı ile ilgili yaşanan olaylar ele alınmıştır. Böylelikle Kıbrıs'taki basın hayatının Osmanlı Devleti'ndeki basın hayatı içerisindeki yeri ve önemi üzerine tespitler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Basın, Kıbrıs'ta Basın, Gazetecilik, Tarih, Basının Etkisi.

PRESS PLACE IN CYPRUS IN THE OTTOMAN PERIOD

ABSTRACT

The manuscript of history is emphasized for the press concept. Press; freedom of expression, and the fact that news can be freely distributed through mass media without being subject to permission, censorship or pressure. It has been preferred as en freedom of communication ve as a supreme concept that includes all of the news, opinions and convictions that are realized and accepted by the society in a certain process together with mass media such as radio, television and social media. The increasing power of the press on human beings seems to be used both as a means of explaining individuals' ideas and as a tool for the statehood to provide political authority. During the Ottoman period, how the press began and progressed through stages. In this study, after giving general information about the press, the events in the Ottoman Empire and especially in Cyprus were discussed. Thus, the place and importance of the press life in Cyprus in the press life in the Ottoman Empire were determined.

Keywords: Press, Press in Cyprus, Journalism, History, Impact of the Press.

Giriş

İlk çağlardan günümüze kadar insanoğlu, etrafında ne olup bittiğine dair sürekli bir merak içerisinde olmuştur. İlk insanlar için iletişim ve haberleşme, hafıza ile sınırlıydı. Bilgiye sahip olmak ve onu korumak, haber vermek insan yaşamının vazgeçilmez gerçeğidir. İnsan hafızası tüm bilgiyi toplayacak ve koruyacak bir yapıda olmadığı için toplanan bilginin ve haberin kaydedilmesi zorunluluğu doğmuştur. Genelde değişmeyen ve kalıcı olan bilgiler zaman içerisinde taşlara, kil tabletlere, papirüslere, parşömenlere ve kağıda kaydedilmiştir. Matbaa ise var olan bilginin kitaplara dönüşmesini kolaylaştırdığı gibi bilginin yayılmasını ve kalıcılığını sağlamaştırmıştır. Bilginin kolay, ucuz ve hızlı bir biçimde yayılmasını sağlayan matbaa, insan bilincini etkileyerek geliştiren her türlü düşüncelerini, birikimlerini basılı ortama taşıyarak yazılı bilgi kaynaklarına aktarılmasını sağlamıştır. Bilginin kalıcı olarak depolanması ve aktarılması, yazının icadı ile mümkün olmuştur. Yazı sayesinde, haberin unutulması veya anlam değiştirmesi gibi sorunlar da ortadan kalkmıştır. Matbaanın ilk kez kullanılması Uzakdoğu'da başlamıştır. Modern baskı tekniğine en yakın, bilinen ilk baskı, 8. yüzyılda Japonya'da yapılmış, İmparatoriçe Shotoko Budizm'in kutsal metinlerini Sanskrit dilinde Çin alfabesiyle bastırıştır.

Tarihin müsveddesi basın kavramı için vurgulanmıştır. Basın; düşünceyi açıklama özgürlüğü ile haberlerin düşünce ve kanaatlerin izne ve sansüre tabi olmaksızın basın yoluyla serbestçe yayılabilmesi olarak tanımlanabilir (Konur, 1933). Basın toplumun genel düzeni ve kuralları içerisinde yaşayabilen bir kurumdur. Toplumun diğer kurumları gibi basın da içinde yaşadığı ortamdan etkilenir ve gerektiğinde toplumu da etkiler. Yazılı basın olarak gazete önemli özelliği görülebilir tutulabilir metinlerin insanlara sunulmasıdır. Basında basılıp yayınlananlar yarın için dünün tarihi belgeleri niteliğindedir. Bununla beraber gazete yayımlandığı dönemin tarihi belgeleri olma özelliğine sahiptirler. İlk Türkçe gazetenin yayımlandığı dönem olan 19. yüzyılın başları, Osmanlı Devleti'nin iç ve dış problemlerle, ciddi siyasi, iktisadi, hukuki ve ictimai problemlerle karşı karşıya geldiği bir dönem olmuştur. İlk gazetenin yayımını takip eden dönemde, Osmanlı Devleti, yönetim kademesi olarak içine düştüğü sıkıntılı duruma çare bulmak için çeşitli teşebbüslerde bulunmuştur. Bu bağlamda bakıldığında Osmanlı İmparatorluğunun sınırları içerisinde gazetecilik XIX. yüzyılda başlamış ve gelişmiştir. Osmanlı Devleti'nde yalnızca gazeteler değil, matbaa da Batı'dan yaklaşık üç yüz yıl gecikmeli olarak resmi anlamda faaliyet göstermeye başlamıştır. Bazı yabancı ülkelerin kendi menfaatlerine hizmet etmek üzere ve kendi dilleriyle çıkardıkları gazeteler bir tarafa bırakılırsa ilk Türkçe gazetenin Mısır'da Mehmed Ali Paşa tarafından çıkartılmıştır. Bu 1828'de yayınlanmaya başlayan Vakayi-i Mısriyye'dir. Bunu Vakayi el-Giridiyye (1830) ve nihayet Takvim-i Vekayi ve diğerlerinin takip ettikleri görülür. Ayrıca Yemen, Suûdi Arabistan, Irak, Suriye, Lübnan, Tunus gibi her biri günümüzde bağımsız birer devlet olan geniş bir sahada ya ilk gazetenin, ya da onu takip eden yayın organlarının Türkçe olarak, çoğu defa da Osmanlı idarecileri tarafından çıkarılmıştır.

Zaman içerisinde toplum tarafından gerçekleşen haberlerin, düşünce ve kanaatlerin radyo, televizyon (bunlara yakın geçmişte internet de eklenmiştir) gibi basın dışındaki kitle iletişim araçları ile birlikte yayılabilmesi sonucundan hepsini içeren bir üst kavram olarak "iletişim özgürlüğü" tercih edilmiştir (Özkorkut, 2002). Kıbrıs Türk basın tarihini Kıbrıs tarihinden bağımsız okumak, ilk gazetelerin ve hatta günümüz gazetelerinin ne gibi bir misyonla yayın yaptıklarını açıklamak için yetersiz kalacaktır. Bilindiği üzere Kıbrıs 1571 ile 1878 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisindeydi. 1878 yılında ada İngilizlere devredildi. Bu bağlamdan bakıldığında dönem itibarıyla Ada'ya hakim olan düşüncenin izleri görmek mümkündür.

Osmanlı Döneminde ve Kıbrıs'ta Basın

1727 yılında Osmanlı Devleti'nde görev yapan ve diğer devletlerle çeşitli müzakerelerde bulunan İbrahim Müteferrika tarafından ilk Osmanlı resmi matbaasının kurmuş ve belli çevre içinde haberleşmeler risalelerle gerçekleştirilmiştir. İbrahim Müteferrika tarafından atılan bu cesur adım Türk basın tarihi için çok önemli ve aynı zamanda kendisinden sonra gelecek olan nesillere rehberlik etme açısından yadsınamayacak derecede önemlidir. Matbaanın kurulmasında gerçekleşen haberleşme, halkın ihtiyacına cevap verme veya halkın bilgilendirme açısından çok önemli bir adım atılmıştır. Matbaanın kullanımından yaklaşık belirli bir asır sonra Mısır Valisi Mehmet Ali Pasa tarafından, 1828'de yılında Kahire'de, Türkçe ve Arapça olmak üzere Vakayi-i Mısriyye adlı resmi vilayet

gazetesi yayınlandı. 11 Kasım 1831 yılında, II. Mahmut Han döneminde İstanbul'da Takvim-i Vekayi adlı resmi gazete çıkarıldı. Bu dönemde farklı gazetelerin yayın hayatına başlaması ve farklı ülkelerde de yayınlanması basın için çok önemli bir adım olarak görülmüştür. Türkçe ile beraber Arapça, Fransızca, Rumca ve Ermenice dilleri ile de yayınlanan Takvim-i Vekayi gazetesinin basılması için İstanbul'da Takvimhane matbaası kurulmuştur. Farklı dillerde yayınlanan bu gazetenin aynı zamanda farklı tebaaların da değerlerine önem verildiği ve hoşgörünün hakim olduğu bir basın toplumunun ortaya çıktığı görülmektedir. Haftalık olan bu gazete resmi devlet haberlerinden başka iç ve dış dünya hadiselerine de yer verilmiş, ancak Sultan II. Mahmut Han'ın vefatından sonra sadece resmi devlet haberlerine yer verilmiştir. Gazetelerin devlet eliyle desteklenmesi veya yönlendirmesi zaman zaman aksaklıklar yaşanmıştır. Özellikle Tanzimat'tan sonra belirli bir dönem yayını durdurulan Takvim-i Vekayi, 1855'ten sonra, Meclis-i Ali-yi Tanzimant Nizamnamesini ve bu müessesesinin hazırladığı nizamnameleri yayınlamıştır. Böylece bu gazete resmi gazete olma hüviyetine daha çok yaklaşmıştır. 1860'tan sonra tamamen devletle ilgili belge ve nizamnameleri yayınlayan Takvim-i Vekayi 1878'de kapanmış; ancak üç yıl sonra 1881'de yeniden yayınlanarak, 4 Kasım 1922 tarihine kadar 4609 sayısı yayınlanmıştır (Oral, 1968, ss. 89-101).

Gazetelerin yayın hayatına girmesiyle, halk tarafından da özel gazeteler yayınlanmıştır. Çabanoğlu Agah Efendi tarafından çıkarılan ilk özel gazete, 21 Ekim 1860'ta neşredilen Tercüman-ı Ahval'dır. İlk özel gazete olan Tercüman-ı Ahval aynı zamanda bir farklılığın ve değişikliğin bir sembolü olarak değerlendirilebilir. Bu gazetelerin yayınlanma süreçleri haftada bir, sonra üç, sonra cuma hariç her gün yayınlanmış; ancak siyasi şartlar ve basında giderek artan rekabet şartlarından dolayı 11.3.1866'da yayın hayatına son verdi. Tercüman-ı Ahval gazetesinden ayrılan Şinasi, 27 Haziran 1862'den itibaren Tasvir-i Efkâr gazetesini çıkarmaya başladı. Bu süreçte Osmanlı Devleti'nde, Avrupa fikirlerin yayılmasına, dil tartışmasını ortaya çıkmasına ve devletin bölünüp parçalanmasına yönelik akımlarının gelişmesi için çalışan, devletin temel politikalarını ve icraatını tenkid eden muharrir ve yazarların çalıştığı bir grup olan Tasvir-i Efkâr gazetesi, daha çok fikir gazetesi özelliğini taşıyordu. Bu durum devlet eliyle değil de sivil halk tarafından çıkartılması yazarların fikirlerini o zamanki; şartlarda rahat bir şekilde olmasa bile, en azında düşüncelerini imalı bir şekilde halka iletmesi ve halkın bu düşünceleri olumlu veya olumsuz görmesi toplum tarafından ayrı bir önem kazanmaktadır. Bu özelliğiyle gazeteye olan ilgi artıp, traji ve önemi yükseldi. Daha sonra Şinasi ve Namık Kemal Avrupa'ya kaçınca, gazete Rezaizade Mahmut Ekrem tarafında çıkarılmaya devam edildi. Fakat kamuoyundaki etkisini giderek kaybeden Tasvir-i Efkâr 830 sayı çıktıktan sonra 1866 yılında yayın hayatına son verdi (İnugur, 1993, ss. 45-51). Yayın hayatına gazetenin yanında da dergi de yer almıştır. Bu çeşitlilik aynı zaman farklı bir anlam kazandırmaktadır. 1850'de yayınlanmaya başlayan ilk Türk dergisi ise, Vekayi-i Tıbbiye'dir. Meslek dergisi özelliğinde olan bir dergidir. 1862'de Münif Paşa tarafından çıkarılan Mecmua-i Fünun dergisi adı altında yayınlanmaya başladı. Mirat-ı Mecmua-i İber-i İntibah ve devamı olan İbretnüma ile Ceride-i Askeriyye gibi ilk çıkan dergiler arasında yer almaktadırlar (Kologlu, 1994, s. 142).

Basın konusunda yaşanan gelişmeler, bir takım düzenlemeleri de beraberinde getirdiği görülmektedir. 1864'te Matbuat Nizamnamesi'nin düzenlenmesinden sonra, Türk basın hayatı yeni bir döneme girdi. Yeni düzenlemede, birinci koşul ön sansürü bütünüyle kaldırıp, yalan ve intihal basının sorumsuzluklarına da sınırlar getirilmiştir. Nitekim Nizamnamenin kurallarına göre üçüncü maddesinde, yabancıların da yerliler gibi eşit bir muamele görecekları hükmü uygulandığında, kapitülasyonların basın alanına da yayılması önlenmiş oldu (Topuz, 1996, s. 32). Özel gazetelerin yayın hayatına girmiş olması, farklı eleştirilere tahammül edilmesine engel olamamıştır. Bu durum basın hayatı için üzücü bir durum olmuştur. 1867 yılında Ali Süvâi'nin çıkardığı Muhbir gazetesinde hükümeti daha sert bir dille tenkid etmeye başlamasıyla kısa süre sonra kapandı. Bu dönemde devlet veya hükümet eleştiriye açık olmadığı görülebilmektedir. Matbuat Nizamnamesinin boşluklarından faydalanan basının, hükümet erkanını sert bir şekilde tenkid etmesi üzerine 1867'de basını kontrol altına almak maksadıyla bir kararname çıkartıldı. Sadrazam Ali Paşa tarafından, kendi makamını kuvvetlendirmek düşüncesi ile hazırlanan bu kararnameye Ali Kararnamesi de denildi. Bundan sonraki süreçte de basına karşı sert tedbirler uygulanmaya devam etti (Kologlu, 1994, s. 151). Düşünce ve fikir özgürlüklerine sahip olamadıklarını gören yazarlarımız çareyi Avrupa'ya kaçmakta görmektedir. Hükümetin kendilerine verdiği vazifelere gitmeyerek Avrupa'ya kaçan Ali Süvâi, Namık Kemal ve Ziya Paşa, gittikleri yerde Prens Mustafa Paşa ve Agah Efendi ile buluşarak; Muhbir, Ulum, Hürriyet,

İttidat adı altında çıkardıkları gazetelerde Babiali'nin alehinde yazılar yazdılar. Bunun yanında İstanbul'da; Eğribozlu Mehmet Arif tarafından Ayine-i Vatan, Şakir Efendi tarafından Muhip, Andon Efendi tarafından Muhibb-i Vatan gazeteleri de aynı özelliği göstererek yayınlandılar. Ancak daha sonra bu gazeteler de bu sert tedbirlerden kurtulamayarak çeşitli sebeplerle kapatıldılar (Özkorkut, 2002, ss. 73-75). Mustafa Fazıl Paşa desteğiyle Avrupa'da yayınlarına devam eden yazarlar, daha sonraki zamanlarda bu desteği kendilerinden kesen Fazıl Paşa, yazarlar maddi sıkıntı yaşamaya devam etmeye başlamıştır. Bu yaşanan sıkıntılar sonrası ülkeye geri dönen yazarlar, Mustafa Fazıl Paşa, Sultan Abdulaziz'den affedilmesini istemişlerdir. Yurtdışına kaçmış olan ve sürgünde bulunan Yeni Osmanlılar, 1870 sonunda başlayarak yurda dönmeye başladılar. Saraydan gördükleri para yardımı ile Basiret adlı gazeteyi neşreden Yeni Osmanlıların ılımlı grubu teşkil eden Basiretçi Ali ve arkadaşları, Türk ve Müslüman unsurların çıkarlarını savundular. Bu nedenle Basiret gazetesi 1871'de on binlik bir traja ulaştılar. 1870-1871 Alman-Fransız savaşında Almanya'yı destekleyen yazılar neşreden ve Alman hükümetinde destek gören Basiret, Çırağan vakasındaki olaydan sonra Ali Suavi'nin bir makalesini yayınladığı için 20 Mayıs 1878'de kapatıldı. Bu dönemde dış siyasette izlenen yol veya taraflı olduğu düşünülen yazarlar gazeteyi sıkıntıya düşürmüştür. Aynı dönemde Ali Raşit ve Filip Efendi tarafında Terakki gazetesi çıkarıldı. Bu gazete haftada altı gün yayınlanan ve ilk gazete olarak dikkat çeken Terakki gazetesi, hükümete yönelik tenkidlerde bulunduğu için 1870 ve 1874'te iki defa kapatıldı. Abuziya Tevfik, Ayetullah Bey, Recaizade Mahmut Ekrem gibi yazarların yazıları yer aldığı Terakki gazetesinde, Mizahi Letaif-i asar ve hanımlar için mahsus adlı haftalık neşretti. Gazetenin Hakayikül Vekay-ı adıyla yayın hayatına devam ettiyse de aynı iddialı tutumunu sürdürmedi. 1870'te bütün yazıları Ahmet Mithat Efendi tarafından yazılan, sonraları Bedir adını alan Devir gazetesi neşredildi (Savaş, 1998, ss. 9-10).

İleri bir zaman diliminden sonra gazeteler farklı şahısların eline geçmiştir. Özellikle hükümet yanlısı olanların bu konuda çok rahat oldukları görülmüştür. Ayrıca, bu durumdan bazı yazarların gazete tirajlarında çok büyük etki ettikleri görülmüştür. 1872 Haziran ayında Ahmet Mithat Efendi'nin idaresine geçen ve daha önce İskender Efendi tarafından yayınlanan İbret gazetesi, Yeni Osmanlıların sözcüsü haline geldi. Namık Kemal'in başyazarlığını yaptığı bu gazete 25.000 gibi o güne kadar ulaşılamamış bir hedefe ve kitleye ulaştı ve yayın hayatı boyunca 12.000'den aşağı düşmeyerek çoğunluk bir kitleye ulaşmayı arzu etmiştir. Daha sonra gazetenin yazarları çeşitli sebeplerle daha çok siyasi düşüncelerden dolayı İstanbul'dan uzaklaştırılan İbret gazetesi, Namık Kemal'in Magosa'ya sürgün olarak gönderilmesiyle 1873 yılında kapandı. Belli bir zamani çinde Aşir Efendi tarafında çıkarılan ve yazı işlerini Ebuziya Tevfik'in yürüttüğü Hadika, Ahmet Mithat Efendi Tarafında yayınlanan ve okuyuculara faydalı ve didaktik özelliği ağır basan Dağarcık dergisi, Ravdat-ül Mearif ve Ceride-i Tıbbiye-i Askeriye dergileriyle Diyojen'i çıkaran Teodor Kasap Efendi tarafından çıkartılan Hayal ve Çingiraklı gibi mizah dergileri ortaya çıkmıştır (İnugur, 1993, ss. 29-30)

Basın süreci büyük bir değişim ve gelişim gösterdikçe türlerin de yayına girmesi hem yayın hayatını çeşitlendirmekte hem de dikkat çekme ve canlılık kazandırmış olduğu görülmüştür. 1873 yılında Ebuziya Tevfik'in siyasi yazılarıyla dikkati çeken ve bu durumdan rahatsız olan hükümet bu durumdan dolayı Sıraç adlı gazete kısa süre içinde kapatılmıştır. Bu duruma yakın olan diğer gazete ve dergilerin sürecinde de 25. sayısında kapatılan ve bir mizah gazetesi olan latife, haberlere geniş yer ayırmasıyla tanınan ve akşam ilavesi çıkaran Hülasatül Efkar gazetesi, Ahmet Mithat Efendi'nin çeşitli fıkra ve hikayelerden başka roman tefrikalarının yer verdiği Kırk Anbar dergisi, Dolap, Mecmua-ı Nevadir-i Asar, Müteferikka, Revnak adlı gazete ve dergiler de yayınlanmış olsalar da ömürleri kısa ve tesirleri az olmaktan kurtulamamışlardır (Kabacalı, 2000, s. 44).

Gazete yayınları arttıkça farklı türde yazıların yayınlaması da hızlanmaktadır. Bu tür farklı yazılar farklı düşüncelere de yansımaktadır. 1874'te Münif Paşa tarafından çıkartılan, sanat ve ilim yazılarına yer veren haftada birkaç defa yayınlanan Mecmua-i Maarif, Agop Baronyan tarafından yayınlanan ilk tiyatro gazetesi olmuştur. Basiretçi Ali Efendi tarafından çıkarılan Mizah dergisi Kahkaha, Mehmet Arif Bey tarafından çıkarılan Medeniyet dergisiyle, Şafak, Afıtabı Maarif ve Misbahı Felah dergileri de tiyatro konulu olan yazılar olarak yayımlandı. 1875 yılında, Tevfik Bey tarafından çıkarılan ve bir mizah dergisi olan Geveze, yine bir başka mizah dergisi Meddah, Mehmet Efendi'nin günlük çıkardığı dini bilgiler neşrederek büyük ilgi gören Sadakat gazetesi, Teodor Kasap tarafından yayınlanan günlük İstikbal gazetesi, Filip Efendi yayınladığı Meşrutiyet ve Cumhuriyet

dönemlerinde de çeşitli şahıslar tarafından devam ettirilen vakit gazetesi, Şemsettin Sami'nin başyazarlığını yaptığı, Rum asıllı Papadapolas tarafında yayınlanan daha sonra Mihran Efendi tarafından yerine geçen Sabah gazetesi Mehmet Tefvik Bey tarafından çıkarılan haftalık mizah dergisi Çaylak ile bunların dışında Müsavat, Ümran, Selamet Mirat-ı İlber, Muharrir, Mecmua-i Maarif gibi kısa zamanlı gazete ve dergiler yayımlandı (Kurdakul, 2000, ss. 84-86).

Yayınlarla ilgili çıkan yazılarda, bu dönem içerisinde belli yazarlarımız başyazarlığını yaptığı gazete ve dergiler ortaya çıkmıştır. 1876-1878 senelerinde pek çok gazete dergi çıkmıştır. Bunların belli başlıları; başyazarlığını Ahmet Mithat Efendi'nin yaptığı Çaylak, Tefvik Mehmet Bey tarafından çıkarılan Osmanlı Gazetesi, Şemsettin Sami'nin başyazarlığını yaptığı ve Mihran Efendi'nin yayınladığı kısa süreli Tercüman-ı Sark gazetesidir. Türk basınının yayın özelliği bakımından da en dikkate değer gazetelerinden olan, Ahmet Mithat Efendi'nin çıkardığı Tercümanı Hakikat Gazetesi, mizah gazetesi Karagöz, çocuk gazetesi Bahçe gibi gazeteler toplum tarafından büyük ölçüde benimsenmiştir (kologlu, 1994, s. 156). 1878 de çıkmaya başlayan Tercümanı Hakikat Gazetesi, Ahmet Mithat Efendi'nin büyük ustalıklarla yazmış olduğu başarılı kalemi ile ve hükümeti tenkit etmeyen, dönemin büyüklerine şantaj, sansasyon özelliğinde bulunmayan ciddi haberciliğiyle bu devrin en uzun tutunan itibarlı gazetesi olmuştur. Daha sonraki dönemlerde Ahmet Mithat Efendinin damadı Muallim Naci'nin idare ettiği bir edebi ilave vardı. Bu son derece ciddi ve terbiyevi bir edebiyat mecmuası olarak kabul edilirdi. (Özkorkut, 2002, s. 79).

1879'da Ebuzziya Tefvik Bey tarafından mecmua-i Ebuzziya Dergisi çıkarıldı. Ebuzziya Tefvik, pek çok kitaplar, yıllıklar yanında bir takım klasik eserler de yayınlamıştır. Kütüphaneyi Ebuzziya adlı bir koleksiyon oluşturmuştur. 1879'da Mehmet Ali tarafından iktisadi, mesleki ve zirai konuları içeren 15 günlük Vasıta-ı servet ve 1880'de Vakayı Tıbbiye adlı meslek dergileri de yayımlandı. Böylelikle bu tür dergiler de yer alan yazılarla halkın toplumsal ekonomi anlamında bilgilendirme amacı taşıyan bir çalışma yapıldığı görülmektedir (Topuz, 1996, s. 49). 1891 yılından önce yayınlanan Tercüman-ı Hakikatten başka; on iki bin tirajlı Sabah, Saadet ve Tarik gazeteleri de çıkarıldı. Jön Türkler hareketinin en önemli simalarından olan Murat Bey, 1885 yılında haftalık Mizan Dergisini çıkarmaya başladı. Belirli bir dönem içinde Avrupa'ya kaçan Mizancı Murat, yayınına Paris'te devam etti. İkinci Meşruyetin ilanı üzerine İstanbul'da tekrar yayınlanmaya başlamıştır; ancak kısa zaman sonra yani 1909'da uzun ömürlü olamayıp, tekrar kapanmıştır. Yazı kadrosunda yer alan Namık Kemal, Abdülhak Hamit Tarhan'ın da bulunduğu Gayret Gazetesi, 1886 yılında yayınlanmaya başladı. Abdülhalim Memduh, Tepedelenizade Kamil, Cenap Sahabettin gibi yazarların yazdığı Muhit gazetesi 1888'de yayınlanmaya başladı. İlkokul çocuklarına okuma alışkanlığı kazandırmak ve eğitimde hedeflenen temel bilgileri sunmak gayesiyle eğitim ve öğretime yönelik olan Mektep dergisi 1891'de kitapçı karabet tarafından yayınlanmıştır. Bir müddet çocuklar için okuma hayatına önem verilmesi bakımından yayınlanmaya devam eden bu dergi; 1894 yılında edebiyat dergisi haline geldi. Aynı dönemde yayınlanan Malumat adlı edebi dergide edebi tartışmalara giren Serveti Fünun Dergisinde, Edebiyatı Cedideler olarak adlandırılmış; bu dergide sair ve yazarlar bir araya gelmişlerdir. Ocak 1895'te mecmuanın idaresini Tefvik Fikret aldı ve altı yıllık bir yayından sonra 1901'de Tefvik Fikret ve arkadaşları bu yayından ayrılmasına rağmen Edebiyatı Cedideler yayın hayatına devam etmiştir. (Gürkan, 1998, s. 27).

Osmanlı'da basının nasıl geliştiği konusunda gördüklerimizin yanında bir de Kıbrıs için nasıl bir basın hayatı olmuştur. Kıbrıs halkı basın konusunda Osmanlı döneminde gördükleri zorlukların daha fazla çektiği görülmüştür. Kıbrıs Halkı tüm bu zorluklara karşı mücadelesini en iyi şekilde vermeye çalışmış ve her türlü gayreti sarf etmiştir. Kıbrıs'ta basın gelişirken İngiliz idaresi altında ama Osmanlı toprağı sayılıyordu. Bu durum basın konusunu da etkilemiştir. Kıbrıs'ın siyasi tarihi olduğu kadar kültür tarihi de çok önemli bir konumdadır. İngilizlerin egemenliği döneminde tamamıyla ayrı olmasa da farklı durumlar da söz konusudur. Basın yoluyla olsun başka şekilde olsun, kendi kültürlerini yaymaya ve yerleştirmeye çalıştıkları görülmüştür. İngilizler Ada'ya gelmeden önce basımevi yoktu. İngilizlerin gelmesiyle Henry King tarafından Larnaka'da basımevi kuruldu (Altay, 1969, s. 53).

1860 yılından sonra Şinasi, Ahmet Mithat Efendi ve Ebuzziya Tefvik ile yayım hayatına giren Osmanlı-Türk gazeteciliği hızla gelişir ve 1880'lerden sonra Kıbrıs Türkleri de gazetecileğe el atarak; yayım hayatına önem vererek kendi toplumlarındaki haberleşmeyi gerçekleştirirler. Kıbrıs Türkleri için

gazetenin önemi, Kıbrıs Türk ulusal birliğini, direnişini sağlamada etkili olabilmek ve aktif olmak, Rum gazeteleriyle rekabet ederek onların Kıbrıs Türkleri aleyhindeki çirkin kampanyalar ve haberleriyle mücadele etmek ve her konuda Kıbrıs Türk kamuoyunu doğru bilgilendirmek şeklinde özetlenebilir. Bu bakımdan, İstanbul'da nasıl ilk büyük Osmanlı- Türk gazetecisi ve yazı makinesi Ahmet Mithat Efendi biliniyorsa; Kıbrıs'ta da bilinen güçlü kaleme sahip olan onun karşılığı olarak bilinen Ahmet Tevfik Efendi'dir. 1948'de ve 1945'te Türkiye'den adaya gelen iki önemli kültür ve siyaset insanı, Hasene Ilgaz ile Hasan Ali Yücel, yazdıkları kitaplarda (Kıbrıs Notları ve Kıbrıs Mektupları) Kıbrıs Türk gazetelerinin ulusal birliği sağlamadaki ve Rumlara karşı tek birlik olma konusundaki tavırlarından büyük övgüyle söz etmişlerdir. (Karakartal, 2013, s. 3).

Ada'da yayımlanan ilk Türkçe gazete Ümid gazetesidir (Sonyel, 1995, s. 16). Bu gazete, İngilizlerin adaya gelişinin ertesini yılı olan 1879 yılında yayımlanmaya başlamıştır. Gazetenin 1879 yılı sonraları ya da 1880 yılı başlarında yayına başlandığı düşünülmektedir. Gerek Selahi Sonyel'in İngiliz Devlet Arşivlerinden elde ettiği bilgiler ve gerek ise İstanbul'daki Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinden elde edilen bir belge göre böyle bir gazetenin varlığı ispatlanmıştır. Gazete Aleksan Sarrafyan adlı bir kişi tarafından yayımlanıyor (Yürek, 2000, 124). Kıbrıs'ta 1879-1880 yıllarında yayımlanan İlk türkçe gazetesi olan Ümid'i, 1889 yılında yayımlanan Sadet gazetesi takip etmektedir (Ünlü, 1975, s. 38). Ancak bugüne kadar her iki gazetenin de herhangi bir nüshası elde edilmemiştir. Zaman gazetesi 25 Aralık 1891'de yayına başlamıştır ve şuanda KKTC Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunan en eski Türkçe gazetedir. İmtiyaz sahibi Tüccarbaşı Hacı Derviş Efendi'dir. Yayın hayatına başladıktan sonra altı-yedi aykadar sonra gazeteyi çıkarmak isteyen yazarlar maddi yardım için İstanbul Hükümeti'ne başvurmuşlardır. 2. Muharrem 1310 (26 Temmuz 1892) tarihini oluşturan bir belgeye göre gazete, Kıbrıs'taki müslüman halkı bir fikir etrafında birleştirmek için kurulan "Osmanlı Kırathanesi'nin amaçlarına hizmet etmek, Kıbrıs Rum basınının iddia ve taleplerine cevap vermek için çıkarılmıştır. Yardım taleplerinde bulunan Mehmet faik ve Mustafa Beylerdir (Yürek, 2000, ss. 125-126). Yeni Zaman gazetesi 6 ay kadar yayınlandıktan sonra adı değiştirilmiş ve Kıbrıs adıyla yayımlanmaya başlamıştır. Gazete 1893-1898 yılları arasında yayınlanmıştır. Kıbrıs gazetesi Kıbrıs'taki diğer Türk gazeteleri olan Zaman ve Yeni Zaman gazeteleri gibi bir yandan Kıbrıs Rumlarının yazılarına cevaplar veriyorlar ve Kıbrıs toplumunun haklarını savunan yazılar yayımlanıyor bir yandan da adadaki İngiliz yönetiminin sağladığı basın hürriyetinden yararlanarak, zaman zaman İstanbul hükümetinin ve taraftarlarının alınabileceği yazılara da yer veriliyordu. Böylelikle, Kıbrıs'ta yayınlanan Türkçe gazetelerin Kıbrıs dışında da okuyucusu olduğu ve Kıbrıs dışına da gönderildiği anlaşılıyor. Özellikle Kıbrıs gazetesinde İstanbul'dan alınan birçok mektup yayımlanmıştır. Daha önce sözü edilen gazetelerin dışında çok farklı bir gazete anlayışı olan gazetelerde ortaya çıkmıştır. Bu gazete anlayışına mizah gazetesi devreye girmektedir. Her ne kadar mizah gazetesi olan Kokonoz gazetesi, savunduğu dava bakımında diğerlerinden farklı bir bir öteye gidememiştir. Bu gazetede Kıbrıs Türk halkının haklarını müdaafa etmiştir.

Kokonoz gazetesi Kıbrıs'ta yayımlanmış ilk mizah gazetesidir. Daha önce sözü edilen gazeteler haftada bir yayımlanırken; Kokonoz gazetesi 15 günde bir yayımlanmaktadır. İmtiyaz sahibi Ahmet Tevfik Efendi'dir. 22 sayı yayımlanabilen Kokonoz gazetesinin yayın hayatında bulunduğu dönem 1897 Türk- Yunan Savaşı olduğu döneme rastlamaktadır. Bu savaşta Kıbrıslı Rumlar Yunanistan taraftarlığı yaparken Kıbrıslı Türkler de (özellikle Kokonoz) Türkiye taraftarlığı yapmışlardır. Konoz gazetesi sürekli olarak Türkleri ve Türk ordusunu yücelten haber, yazı ve şiirler yayımlanırken öte yandan da Rumları yeren yazılara da yer verilmektedir. Ahmet Tevfik Efendi 1 Ekim 1897'de gazetesini bu kez Akbaba ile okuyucularının karşısına çıkararak; bu gazete de her yönüyle Kokonoz'un devamı olmuştur. Bu yıllarda Kıbrıs'ta yayımlanan gazetelerden biri de Feryat gazetesidir. Daha önce Zaman gazetesinin yazarları arasında yer alan sonrada Kokonoz'u ve Akbaba'yı yayımlayan Ahmet Tevfik Efendi, 3 Mart 1900 tarihinde yayın hayatına başlayan Mirat-ı Zaman gazetesinin sahibi gazete yayımlayan kişidir. Bu gazete 11 nisan 1910 tarihine kadar yayımlanmıştır. Bu süre zarfında birçok gazete yayın hayatına girmiştir. 1910 yılına geldiğinde ve geriye bakıldığında Kıbrıs'ta uzun ömürlü bir Türkçe gazete rastlanmamaktadır. Bilhassa, 20-30 yıldan beri Rumca gazeteler ortaya çıkmıştır.

Ele aldığımız dönemde Kıbrıs'ta Türkçe gazete yanında Türkçe kitaplar da yayımlanmaya başlamıştır. Ancak kitapların sayıları, söz konusu ettiğimiz dönemde 5-6 kadardır. Gazeteler de pek uzun ömürlü olmamıştır. Dolayısıyla, gazetelerin Ada içinde karşılaştıkları sorun ve sıkıntılar kadar,

örneğin okuma yazma oranının düşüklüğü ve gazetelerin abonelerinden bile zaman zaman para almamaları gibi, ada dışında karşılaştıkları sorunlar da etkili olmuştur. Bu dış sorunların en önemlisi Osmanlı Hükümeti olmuştur. Kıbrıs idari olarak İngiliz yönetiminde bulunsa da hukuki olarak Osmanlı hakimiyetinde sayıldığı için, Osmanlı Hükümeti zaman zaman Ada'daki Türk basınına müdahale etmiş, bazen desteklemiş ama çoğunlukla gazetelerin Osmanlı ülkesine girişini yasaklanmış hatta kapatılmaları için ne gerekiyorsa onlar yapılmıştır. Çünkü o yıllarda Kıbrıs, her ne kadar Osmanlı toprağı sayılıyor ise de fiili olarak İngiliz yönetiminde olduğundan Kıbrıslı Türkler doğrudan Osmanlı yönetimi altında yaşayanlardan daha özgür bir şekilde fikirlerini ortaya koyabiliyorlardı. Böyle bir davranış İstanbul'daki istibdat yönetiminin hoşuna gitmemiş, dönemin hükümetleri tarafından gazetelerin Osmanlı ülkesine girişini yasaklanma yoluna gidilmiştir. İmtiyaz sahipleri giyaplarında yargılanarak mahkum ettirilmiş veya gazetelerin kapatılmasına çalışılmıştır. Böylece Kıbrıs Türk basınının Rum basını karşısında gelişmemesinde ve devamlılık göstermemesinde Osmanlı hükümetinin de etkisi olduğu söylenebilir (Yürek, 2000, ss. 133-135).

Osmanlı döneminde Kıbrıs'ta çıkan gazeteler

Zaman

Osmanlı döneminde ortaya çıkan zaman gazetesinin ilk sayısı, Kânûn-ı Evvel / Aralık 1891 tarihlidir. Gazetenin imtiyaz sahibi Tüccarbaşı Hacı Derviş Efendi'dir. Gazete genel olarak; o dönemin siyasi, sosyal, ekonomi, dış haber, eğitim, ilan ve güncel konular olmak üzere haftalık yayınlanan gazetedir. Genel itibarıyla konu başlıkları bu şekilde devam etmektedir. Zaman zaman farklı konu başlıklar da taşımaktadır. Zaman gazetesi yayın amaçlarını, ilk sayısındaki "Zamanın Mesleği" adlı yazısında şöyle sıralanmıştır: İngiliz sömürgeciliğiyle mücadele etmek, Osmanlı Devleti'ne güvenmek ve bağlılığı korumak, Rum basınıyla mücadele etmek, Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesine karşı çıkmak, Kıbrıs Türklerinin sesini basın yoluyla duyurmak, Türk dilini yazı dili olarak Ada'da ayakta tutmak, türk toplumunu her alanda kalkındırmak, Türk esnaf ve işçisinin haklarını korumak, Türk Toplumunun ahlak ve eğitimine hizmet etmek, kişisel çıkarları değil Türk Toplumunun çıkarlarını korumak, kimseye kin gütmemek, yansız olmak olarak sıralanmış ve bu şekilde devam etmiştir (Mert, 2002, ss. 63-64).

Zaman, Kıbrıs Mutabuatı başlığı altında o dönemin Ada basını hakkında bilgi vermektedir. "Kıbrıs Ceziresi'nde, biri resmi olmak üzere, bir İngilizce ve Rumca yedi gazete bulunmaktadır. Nefs Lefkoşa'da 'Foni dis Kibru ve Evagoras' namıyla Rumca ve 'Avil' bir İngilizce ile Türkçe, Rumca, İngilizce hükümetin Ceride-i Resmîyesi'dir." Yıldız Saray-ı Hümayunu Baş Kitabet Dairesi'ne gönderilmiş olan 2 Muharrem 1310/27 Temmuz 1892 tarihini taşıyan belgeye göre Zaman gazetesi yayınlanmaya başladıktan yaklaşık yedi ay sonra, gazeteyi çıkaranlar Osmanlı hükümetinden maddi yardım talebinde bulunmuşlardır. Maddi yardım talebinde bulunanlar Mehmet Faik ve Mustafa imzalarını taşımaktadır. Ada'daki müslümanları bir ülkü etrafında birleştirmek için kurulan "Kıraathanenin", amaçlarına hizmet etmek ve aynı zaman da "Rum gazetelerinin neşretmekte oldukları makalât-ı bedhâhâneyi red ve tezyif eylemek" için İstanbul'da gazetenin bir nüshasıyla birlikte, maddi yardım talebinde bulunulmuştur. İki hafta kadar sonra 15 Muharrem 1310/ 9 Ağustos 1892 tarihli bir belgeden anlaşıldığına göre, Kıbrıs'ta yayınlanan Zaman gazetesine aylık olarak "binbeşyüz kuruş" yardım yapılmasına kararlaştırılmıştır. Zaman gazetesinde yazmış olan yazarlar Küfizade Asım, Muzafferiddün Galip, Mehmet İrfan Bey, Ahmet Tevfik Eyyüp Necmeddin ve arasına yazmış olan yazarlar arasında Hafız Cemal, Sabah ve Nazım imzasını taşıyan yazılarda yayınlanmaktadır. Önde gelen yazarları, Osmanlı Devleti'nde gelişen Jön Türk hareketini desteklemeleri Osmanlı Sarayı'nı rahatsız etmiştir. Gazetenin sahibi olan Derviş Paşa, Padişah tarafında verilen Paşa rütbesi ve nişanları tekrardan geri alınmıştır. Gazete sahibi Derviş Bey'i çok korkutmuş o da kendi bünyesinde çalışan yazarların yazılarına müdahale etmesi sonucu, bu durumdan hoşlanmayan yazarlar gazeteden ayrılmasına sebebiyet vermiştir. Zaman gazetesi yayın hayatı boyunca birçok farklı ülke ve coğrafyalara gönderilmiştir. Yaklaşık 9 yıl yayın hayatı olan gazetenin son yayını 2 Eylül 1900 tarihli 423 numaralı sayısı olmuştur (Turan, 2010, ss. 31-33).

Yeni Zaman

İstanbul Hükümeti'nin Zaman gazetesine karşı sert tutumu gazeteyi yayımlayanları ikiye bölmüş ve Zaman'dan ayrılanlar 22 ağustos 1892'de Lefkoşa'da Kıraathane-i Osmanî basımevinde

Yeni Zaman adıyla bir gazete yayınlanmaya başlamıştır. Yeni Zaman gazetesinin imtiyaz sahibi Kufizade Mustafa Asaf Bey'dir. Gazete 22 Ağustos 1892 ile 27 Şubat tarihinde yayınlanmıştır. Haftalık gazetedir. Gazete içerik olarak kendi döneminde meydana gelen siyasi, sosyal, ekonomi ve diğer güncel konuları da ele almaktadır. Yeni Zaman gazetesi de Osmanlı padişahına bağlılığını dile getirmiş ve islami değerler çerçevesinde işlenmektedir. Kendi toplumunu eğitime konusunda mücadele ettiğini ve milli bilinç ruhunu oluşturma konusunda faaliyetler göstermiştir (Turan, 2010, s. 34).

Yeni Zaman gazetesi ilk sayısında amacını ve yayın anlayışını "Yeni Zaman Mesleği" başlığı altında, milleti islamiyenin maarifine ve ahlakına hizmet etmek ve zamanın padişahına sadakat göstermek olarak kabul etmiştir." Yeni Zaman gazetesinde yazan yazarlar Muzafferiddin Galip Bey, Sadık Efendi, Abdullah Efendi, Mehmet Faik Bey, Asım Bey, Mehmed İrfan Efendi, Bekirzade Nazım Efendi ve zaman zaman Kufizade Mustafa Asım Bey, Kufizade ve Mustafa Asıf isimlerini de kullanmıştır. Başyazarını Zaman gazetesinden ayrılan Muzafferiddin Galip Bey yazmaktadır. Çoğu yazar Zaman gazetesinden ayrılıp Yeni Zaman gazetesinde yazmaya başlamıştır. Yeni Zaman gazetesi 28 sayı yayımlandıktan sonra son yayını ise 27 Şubat 1893 tarihini taşımaktadır (Dedeçay, 1989, s. 40).

Kıbrıs

Yeni Zaman gazetesi altı ay kadar yayımlandıktan sonra adı değişmiş ve Kıbrıs adıyla 6 Mart 1893'de Lefkoşa'da Osmanlı Kiraathanesi Basımevi'nde yayınlanmaya başlamıştır. 28 sayı çıkan Yeni Zaman'ın devamı olan gazete, Kıbrıs adıyla 29'uncu sayıdan itibaren yayın hayatına başlamıştır. Kıbrıs gazetesinin imtiyaz sahibi ve başyazarı olarak Kufizade Mustafa Asaf Bey kayıtlı idi. Gazete yeni adıyla yayına başladığı bu ilk sayısında birinci sayfa ortasında 'Osmanlı Arması'yla çıkmıştır. Haftalık yayınlanan gazete küçük boy, dört sayfa ve sütundan oluşmaktadır.

Dönem itibarıyla baktığımız zaman hemen hemen bütün gazetelerin yayın amaçları birbirine çok yakın oldukları gözlenmektedir. Bunlar siyasi, ekonomi, güncel, dış haber ve edebi olmak üzere yayınlanmaktadır. Ağırlıklı olarak siyaset işlenmiştir. Bunların içerisinde de daha çok Rum basını meşkul etmektedir. Bu işlediği ilkeler yayın hayatı boyunca devam etmektedir. Bir taraftan Rum basınına cevap veriyor bir taraftan Kıbrıs Türk toplumunun hak ve hukukunu savunan yazılar içermektedir (Yürek, 2000, s. 124).

Kıbrıs gazetesi ilk sayısında yayın amaçlarını; Rum basını ile mücadele etmek, gerçek ve doğru haberden uzaklaşmamak, Türk kültürü ve milletine hizmet etmek ve jön Türklerin davasına destek olmak diye sıralanmıştır. Bu durum Osmanlı Devleti tarafından izlenmiş ve Sultan Abdülhamit döneminde Dahiliye nazırlığı yapan Memduh Paşa isteği üzerine Kıbrıs gazetesi, imtiyaz sahibi Mustafa Asaf tarafından kapatılmıştır. Kıbrıs gazetesi çok farklı yerlere gönderilmiştir. Kıbrıs gazetesi devamı niteliği taşıyan Yeni Zaman gazetesi ile birlikte yaklaşık olarak yedi yıla yakın yayın hayatını devam ettirmiştir. Ekim 1898/ 31 Teşrin-i evvel 318 sayı numarasıyla gazete yayın hayatını noktalamıştır (Remzi, 1933, s. 3).

Mirat-ı Zaman

Zaman aynası anlamına gelen Mirat-ı Zaman'ın ilk yayınlanma tarihi 3 Mart 1900'dür. Gazetenin imtiyaz sahibi ve başyazarı önceleri Zaman gazetesi yazarları arasında yer alan daha sonra ise Kokonoz ve Akbaba adlı mizah gazetelerini yayımlayan Ahmet Tefik Efendi idi. Ahmet Tefik Efendi bir basımevi kuracak kadar yeterli maddi gücü olmadığından elde ettiği birkaç kilo harfi dizip bu harflerin üstüne ağır bir mermer koymak suretiyle gazetesini kurmuştur. Gazetenin ilk dört sayısını bu şekilde basılmıştır. Gazete Lefkoşa'da basılmaktadır. Jön Türkler yanlısı yayınları ile dikkat çeken Mirat-ı Zaman gazetesi bazı tarihlerde yaşadığı sıkıntılardan ötürü ara vermek zorunda kalmıştır. Mirat-ı Zaman 27 Nisan 1901'den itibaren düzenli olarak her hafta yayınlanmaya başlamıştır. Meşhur Vizeli hoca Rıza efendi ile İzmirli Saffet Bey'in gazetede yazı yazmaya başlamaları Mirat-ı Zaman gazetesine olan ilgiyi artmıştır. Hoca Rıza Efendi gazetenin siyasi yazılarını yazarken Tefik Efendi de gazetenin edebi yazılarını yazarak Kıbrıs Türk Gençliğini bilgilendirmiştir (Dedeçay, 1989, s. 42).

Gazetenin ilk sayılarına ulaşılmamaktadır. Gazete içerik olarak işlediği konular açısından siyasi, dış haber, sosyal, edebi yazılar ve ekonomi olarak çok farklı konulara değinmektedir. Gazete haftalık

olarak yayınlanmaktadır ve özellik o dönemde Sünihat'la rakabet içindedir. Rumların en büyük destekçisi olan ve onlara destek Yunanistan ilgili ve o dönemin yöneticisi olan İngilizler ve Ada'da yayınlanan bir türk gazetesi olan Sünihat'la olan rakebeti görmekteyiz. Mirat-ı Zaman gazetesinde yazmış olan yazarlar arasında şunları gösterebiliriz. Bunların arasında arasına yazmış olanlarda vardır. Ahmet Tevfik, Doktor Hafız Cemal, Menteşzade, Tuna, Edhem Ruhi, Türk, Mehmet Baki, M. Nabi, Seda-i Kerid, İsmet, İrfan, İkdam, Menteş, Hasan Tahsin, Nazım, İsmail Hakkı yazarlar bulunmaktadır. Gazete yayın hayatı boyunca diğer gazeteler gibi çok farklı ülkelere gönderilmiştir. Genel itibarıyla gazete her yıl sayı bakımından artmaktadır. Mesela 1902 de baskı sayısı yakalşık olarak 150 iken 1907'de 350 civarındadır (Turan, 2010, ss. 41-42).

Kokonoz

İmtiyaz sahibi ve başyazarı olan ve aynı zamanda diğer gazetelerde de yazı yazar Ahmet Tevfik'dir. Daha önceki gazetelerden farklı olarak işlenen gazete daha çok mizah ağırlıklı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kokonoz'un yayın hayatına başlamasıyla Ada'da yayın yapan gazetelerin sayısında da artmalar görülmektedir. Halkı bilgilendirme konusunda basının her türlü yayının önemi göz ardı edilemez. İçerik olarak farklı gazetelerin olması kültür olarak da çok önemlidir. Çünkü bazen anlatamadıklarımızı farklı şekilde kendimizi veya verilmek istenen mesajları verebilme imkanını sağlamaktadır. Kıbrıs Türk basınında Türkçe gazete sayısı üçe yükselirken Zaman ve Kıbrıs gazetelerinin haber anlayışının dışında bir yayın politikasını benimseyen Kokonoz çıkarılmaya başlanmıştır. Sözlük anlamı itibarıyla yeniçeriler arasında Yeniçeriler arasında hatırı sayılanlar hakkında kullanılan bir tabir olan Kokonoz'un ilk sayısı 27 Teşrin-i sani/ 9 Aralık 1896'da neşredilen gazete, Kıbrıs'ta Türkçe yayınlanmış ilk "resimsiz" mizah gazetesidir. Daha sözü edilen gazeteler hafta bir kez yayımlanırken Kokonoz gazetesi, dört sayfa ve üç sütun olarak on beş günde bir Çarşamba günü çıkmaya başlanmıştır. Gazete ilk olarak Zaman Basımevi'nde çıkarken daha sonraki aşamalarda Kıbrıs Matbaası'nda çıktığı görülmektedir. Gazete her ne kadar mizah olarak görünsede siyasi konularda ele almaktadır. Gaetenin çıktığı yıllarda Türk-Yunan şavaşı olduğu dönemdir. Bu yıllarda Kıbrıslı Rumlar Yunanistan'ı desteklerken Kıbrıslı Türkler ise Türkiye Devleti taraftarlığını desteklediğini okurlarıyla paylaşmaktadır. Zaman zaman Türk askerlerini öven ve onlarla ilgili yazılar ve şiirler de kaleme almışlardır. Kokonoz gazetesinde genellikle yazmış olan yazar Ahmet Tevfik ama, arasına Mehmet said'in yazılarına şahit oluyoruz (Turan, 2010, ss. 47-48).

Kıbrıs Türk basının ilk mizah gazetesi olan Kokonoz, çok uzun ömürlü olmamıştır. Gazetenin son sayısı 17 Eylül 1897 tarihli ve 22 numaralı sayısı olmuştur. Kokonoz gazetesi diğer Türk gazeteleri gibi farklı ülkelere gönderilmiştir. Ahmet Tevfik Efendi, yaklaşık üç yıl sonra da Mirat-ı Zaman adlı gazete ile yeniden yayın hayatına başlayacaktır. Mirat-ı Zaman gazetesinin 1910'larda yayınına son verilince, Kokonoz, 2 Mayıs 1910'da yeniden yayın hayatına başlamıştır. Kokonoz'un 1909-1910 yılındaki baskı sayısı olarak 300 adet kayıtlı idi. Ahmet Tevfik Efendi tarafından ikinci kez yayınlanmaya başlanan Kokonoz gazetesi, haftalık ve sekiz sayfa olarak yayın hayatına atılmış ancak 28 Haziran 1910 tarihli 9'uncu sayısı ile maddi sorunlar yüzünden gazetenin yayın hayatı sona ermiştir (Keser, 2009, s. 475).

Akbaba

Gazetenin imtiyaz sahibi ve aynı zamanda Kokonoz gazetesinin de imtiyaz sahibi ve başyazarı olan Ahmet Tevfik Efendi'dir. Gazete ilk sayısı 1 Teşrin-i evvel 1313/ 13 Ekim 1897 sayısıyla okurların karşısına çıkmıştır. Daha önce yayınlanan Kokonoz gazetesinin bir devamı olma niteliğini de taşımaktadır. Kononoz'un kaldığı yerde Akbaba'nın sayılarıyla devam etmiştir. Gazete şekil özellikleri bakımında Kokonoz gazetesine benzemektedir. Gazete on beş günde bir yayınlanmaktadır. İşlediği konular bakımında Kokonoz gazetesinin özelliklerini taşıyan ve aynı zamanda öğüt, eleştiri, sitem, yergi gibi konularda ele almaktadır. Siyasi olarak söylemek istediği düşünceleri üstü kapalı şekilde eleştirmiştir. Zaman zaman Akbaba gazetesi Osmanlı padişahı ile ilgili eleştiri yazılar yayınlanmaktadır. Akbaba gazetesi de Kokonoz gazetesi gibi sert eleştiriler yayınlanmış bu yayınlar Osmanlı Hükümeti tarafından takip edilmektedir. Çünkü gazete Jön Türk yanlısı bir tutum sergilemekte bu tutum bazı tarafları rahatsız etmektedir. Bu tutum gazetesinin zor durumda kalmasına sebep olmuş daha sonraki aşamalarda gazetenin okuyucuları azalmış ve bütün bunlar yetmiyormuşçasına dönemin Padişahı Sultan II. Abdulhamit tarafından idame mahkum edilmiş, tüm bu olumsuz olaylar gazetesinin

sıkıntı yaşamasına en sonunda gazetenin yayın hayatını sona erdirmesine kadar gitmiştir. Akbaba gazetesinin 31 Ağustos 1898'de yayımlanan son nüsha numarası 23 idi .Ahmet Tevfik Efendi tüm bu zorluklar karşısında, iki yıl gibi bir süreden sonra Mirat-ı zaman gazetesini yayımlanmaya başlayacaktır (Turan, 2010, ss. 52-54).

Doğru Yol

Gazetenin imtiyaz sahibi ve başyazarı olan Avukat Ahmet Raşit ve Müdürü ise Mehmet Remzi Efendi'dir. Birinci Dünya Savaşı boyunca gazetesiz kalan Kıbrıs Türk Halkı savaş sonrası ilk gazete olan Doğru Yol gazetesi halkın karşısına çıkıyor. İlk sayısı 8 Eylül 1919'da Lefkoşa'da haftalık olarak basıma giriyor. Daha önce yayımlanmış gazeteler gibi bu gazetenin de belli bazı amaçları olan bu doğrultuda hedefine ulaşmak için elinden gelen bütün gayretiyle mücadele ettiklerine şahit oluyoruz. Amaçlarının arasında Kıbrıs Türk halkının maddi ve manevi değerlerine sahip çıkmak en iyi şekilde halkın duygularına tercüman olup ve Kıbrıs Türk Halkını her türlü olaylardan haberdar etmektir. Bunları gerçekleştirmek için birçok zorluklarla mücadele etmek ve aynı zamanda birçok tehlikeleri göze almaktadır. Bu onurlu duruş ve milliyetçi tutum ve faaliyetleri Türk aydınların saygı ve güvenini kazanmış Ahmet Raşit ve dava arkadaşı Mehmet Remzi ile birlikte Doğru Yol gazetesini çıkarmaya karar kılmışlardır. Hiçbir partiye ve şahsi düşüncenin düşüncenin taraftarı olmayacağını ve yalnızca Kıbrıs Türklerinin siyasi, sosyal ve diğer konular hakkında hiç çekinmeden elini taşın altına koyacağını dile getirmektedirler. Kıbrıs savaş kısıltlamalarından tamamen kurtulmuş değildi, Ada Türkleri bu kısıltlamalar üzerinde daha fazla hissediyordu. İngiliz Yönetimi, kısıltlamaları Türk Milliyetçiliği üzerinde titizlikle uyguluyordu. Doğru Yol gazetesi, birkaç ay çıktıktan sonra Nisan 1920'de sansüre tabi tutulmuştu. Sömürge yönetiminin getirdiği savaş sonrası olağanüstü durum hala devam ediyordu. Bunlara dayanarak Hükümet, belirli bir süre için ya da süresiz olarak gazeteyi kapatabilirdi (Dedeçay, 1989, ss. 46-47).

Doğru Yol'un sahibi olan Ahmet Raşit ve Mehmet Remzi Beyler'in ateşli makaleleri hem kendi çevrelerinin hem de halkın beğenisini kazanmıştır. Gazetesi bu sayede 1200 kadar aboneye sahip olmuştur. Rumlar, Türklerin beş misli olduğu halde Rum gazeteleri bile bu kadar aboneyi elde edememişlerdir. Gazetenin sahibi Ahmet Raşit siyasetle uğraşması nedeniyle gazete kapanmıştır. Doğru Yol 28 Şubat 1921'den 1926 yılına kadar yayınlarına devam etmiştir. Doğru Yol gazetesinde yazmış olan yazarlar sahibi ve yöneticiler beraber Ali Naci, Ahmet Hulusi, Mehmet Tevfik önemli yazarlarındandır. Gazetenin baskı sayılarında ilk öce 1200 iken son birkaç yıl ise 800 olarak gösterilmiştir (Turan, 2010, s. 64).

Ankebut

Gazetenin imtiyaz sahibi Derviş Ali Rammal başyazarı ise Mehmet Fikri Bey'dir. Gazetenin ilk sayısı 8 Eylül 1920'de yayın hayatına okurlarıyla buluşmuş ve haftalık olarak basılmıştır. Önceleri Tuzla'da basılan gazete daha sonra Larnaka'da basılmak üzere yayın hayatına devam etmiştir. Ankebut kelime anlamı olarak Farsça kökenli, anlam olarak örümcek anlamına gelmektedir. Yayına başladığı dönem itibarıyla, o zaman Anadolu'da da Türk İstiklal mücadelesine denk gelmektedir. Ele aldığı konu başlıkları olarak o dönemin siyasi ağırlıklı olmak üzere ekonomi ve milli değerlere sahip çıkmak aynı zamanda edebi ve sosyal konularda ele almıştır. Halkı her zaman ayakta tutmaya çalışarak, ümitsiz durumun oluşmasına engel olmaya çalışmıştır (Dedeçay, 1989, ss. 48-49).

Ankebut, yayın hayatı boyunca yaptığı ve izlediği yayın politikasıyla Türk Milli Mücadelesi ve Mustafa Kemal Paşa'nın destekleyicisi olmuştur. Yayınlarında; Anadolu'daki mücadele, Yunan mezalimi ve Mustafa Kemal Paşa temel konular olmuştur. Haberler çoğu kez resimli ya da karikatüze edilmiş çizimlerle verilmiştir. Ankebut'un tespis edileen son yayını 5 Mayıs 1923 tarihli 135 numarasını taşıyan nüshası olmuştur. Ankebut gazetesinde yazmış olan yazarlar aynı zamanda sahibi ve yöneticilik yapmış olanlarda vardır. Mehmet Fikri, Süleyman Mehmet Çavuş, Atene, Hüseyin Cemal, Muhsin Nejat, İsmet, Derviş Ali Rammal ve Elfetriya yazarlar da gösterilebilir (Turan, 2010, s. 67).

Söz

Gazetenin imtiyaz sahibi ve aynı zamanda başyazarlığını da yapan Mehmet Remzi Efendi'dir. Doğru Yol gazetesinde yazan Mehmet Remzi gazete daha kapanmadan önce Söz

gazetesinde yazılar yayınlanmaktadır. Daha sonra gazetenin imtiyazını üzerine almıştır. Bu şekilde Doğru Yol kapanırsa Söz gazetesini yayımlayacaktır. Doğru Yol gazetesi kapanmadan önce arasına onun yerine Söz gazetesini yayımlanmıştır. Böylece Söz gazetesinin ilk sayısı 15 şubat 1921'de okurlarıyla buluşmuştur. Gazete haftalık olarak yayına başlamış ve ikinci sayısı yayımlandıktan sonra tekrardan Doğru Yol gazetesine dönmüştür. Zaten gazeteye baktığımız zaman Doğru Yol gazetesinin devamı olduğu her yönüyle bir uzantısı olduğu yorumlara yer verilmiştir. Gazetenin kuruluş tarihi olarak 8 Eylül 1919'da kabul edilmiştir. Mehmet Remzi Bey bir süre hem Doğru Yol gazetesinde hem de Söz gazetesinde makaleler yazmış, sonradan sadece kendi gazetesi olan Söz gazetesinde yazılarına devam etmiş ve 1922 yılında Rumca Foni Tis Kıpru gazetesinin Sahibi ve Yönetmeni olan Kirillos Pavlidis'ten satın aldığı küçük bir baskı makinasıyla kendi basımevini kurmuştur (Fedai, 2005, ss. 80-81).

Söz gazetesi yayın süresi boyunca her zaman Kıbrıs Türk Halkı yanında yer almış ve Anadolu'da ayrı olmadığını savunmuş ve destekçisi olmuştur. Yayın yılı olarak Milli Mücadele yıllarına denk geldiği için Anadolu'daki bilgileri kendi okurları ve Kıbrıs Halkı ile paylaşmıştır. Genel olarak siyasi, sosyal, ekonomi ve edebi yazılar yayınlanmaktadır. Söz gazetesi her zaman Atatürk ilke ve inkılapların savunuculuğu yapmış ve Türkiye'de uygulanan inkılapları uygulamaya başlamıştır. Toplumsal düzende gördükleri sorunları gündeme getirerek bunlar üzerinde durmuş ve halkı bu konuda bilgilendirme çalışmaları sürdürmüştür. Tüm bunları gazetesinde yayınlayıp halkın ilgisini çekmeye çalışmıştır. Diğer taraftan uygulanan yeni harf kabulü Türkiye'de başlar başlamaz aynı durumu Kıbrıs'ta uygulamaya başlamıştır. Yeni Türk Alfabeti'nin yerleşmesi için büyük bir gayret göstermiş, hatta bunun için Almanya'dan makina siparişinde bulunmuş bunun faturası Türkiye tarafından karşılanacağı açıklanmıştır. Mehmet Remzi Bey'in rahatsızlığı ve daha sonra ölümü üzerine gazete 22 Ocak 1942'de yayın hayatına son vermiştir. Gazetenin son sayısı 22 Ocak 1942 tarihli 2723 numaralı sayısıyla son bulmuştur. Ölümünden sonra gazete kızlarına kalmışsada bir türlü istediği şekilde sürmemiştir. Bu süre içinde aksaklıklar devam etmiştir (Özoran, 1987, ss. 46-47)

Söz gazetesi, yeniden yayın hayatına başlamasına rağmen son yayın tarihi olan 14 Ağustos 1946'ya kadar birkaç kez açılıp kapanmıştır. 5 Mart 1943'te yayın hayatına tekrar başlayan Söz gazetesi, 14 Ekim 1945'te kapatılmıştır. Gazete bu süre içinde günlük ve iki sayfa olarak neşredilmiştir. Söz gazetesinin kurucusu merhum Mehmet Remzi Okan, imtiyaz sahibi Vedia Remzi Okan ve Yazı İşleri Müdürü ise Bedia Remzi Okan idi. Kapanışına doğru gazete düzensiz çıkmaya başlamıştır. 19 Aralık 1945'te yayının hayatına tekrar başlayan Söz gazetesi, 20 Ocak 1946'ya kadar yayınlarını sürdürebilmiştir. Günlük ve tek yaprak olarak çıkan gazetenin Müdür ve İmtiyaz Sahibi, Vedai Remzi Okan, İmtiyaz Sahibi vekili ve başyazarı Dr. İhsan Ali Müdürü de Fevzi Ali Rıza idi. 1 Şubat 1946'da yayın hayatında tekrar başlayan Söz gazetesi, önceki yayın tarihlerinde olduğu gibi günlük ve tek yaprak olarak yayınlamıştır. Gazetenin kurucusu ve diğer personal kadrolarında herhangi bir değişiklik olmaksızın gazete yayınına kapanıncaya kadar sürdürmüştür. Söz gazetesinde yazmış olduğu yazarlar ve aynı zamanda bunların arasında sahibi ve yönetici konumunda olanlarda vardır. Mehmet Remzi, Mustafa Sıtkı, M. Takı, Dr. Necmettin, Hasan Tahsin, Ahmet Raşit, Süleyman Nazif ve İsmet gibi yazarlar gösterebiliriz. Bunların arasında başka gazetelerde yazmış olan yazarlarda vardır (Turan, 2010, s. 76).

Hakikat

Hakikat gazetesinin imtiyaz sahibi Derviş Ali Remmal, başyazarı ise Mehmet Fikri Efendi'dir. Hakikat gazetesinin ilk sayısı 12 Mayıs 1923 tarihli olup cumartesi günü Kıbrıs Türk Halkıyla buluşmuş ve haftalık olarak yayına başlamıştır. Önceleri Larnaka'da basılan gazete daha sonra ise Lefkoşa'da yayına devam etmiştir. Hakikat, kelime anlamı olarak birçok anlama gelmektedir. Asıl anlamı ise bir konunun aslı, gerçeği ve mahiyetidir ((Dedeçay, 1989, s. 51).

12 Mayıs 1923'ten itibaren yayınlanmaya başlanan Hakikat gazetesi bu ilk sayısında "Birinci sene numro1: 135" kaydı ile yayın hayatına başlamasına rağmen sonraki sayılarında hem nüsha numarası hem de yayımlandığı yıl sayısı değişmiştir. Hakikat gazetesinin imtiyaz sahibi olan Derviş Ali Remmal, böylece daha önce yayımladığı Ankebut gazetesinin devamı olacağı yönünde bir mesaj vermiştir. Hakikat, bu doğrultu ve anlayışta Ankebut'un hem nüsha sayısının hem de yayımlandığı yıl sayısının bir devamı şeklinde yayın hayatına başlamıştır. Böylece gazetenin nüsha sayısı ilk sayıdan

İtibaren Ankebut'un son nüsha sayısının devamı şeklinde yayınlanırken yayınlandığı yıl sayısı ise 7 Hairan 1923 tarihli 139 sayı numarası ile birlikte "Üçüncü Sene" kaydı yer almaya başlamıştır. Hakikat gazetesi tespit edilebilen nüshaları içerisinde ilk kez 17 Ocak 1931'de her iki yazının kullanıldığı tespit edilmektedir. Sayfalardaki yazılar hem Osmanlıca Türkçesi hem de Yeni Türk Alfabesi olarak yayınlanıyordu. Hakikat gazetesi işlediği konular bakımında Milli Mücadele yıllarına denk geldiği için o denemin siyasi ağırlıklı olmak üzere sosyal, sağlık, edebi ve ekonomi konularda işlenmektedir. Anadolu'da Milli Mücadele'nin askeri zaferle sonuçlandırıldığı ve Lozan görüşmelerinin sürdüğü bir ortamda yayın hayatına başlayan Hakikat; Türkiye, Kıbrıs ve dünya ile ilgili dönemin birçok olayını sütunlarına taşımıştır. Gazete, özellikle Lozan görüşmeleri Musul Meselesi, eğitim sağlık gibi Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası alanda hukuki tescilli ve Atatürk inkılaplarının uygulanmasına hemen hemen her sayısında yer vermiştir. Türkiye, Rum ve dış basınında alıntılar yapılmıştır. Gazete, yayınlanmış olduğu dönem içinde çok önemli bilgileri ile dönemin siyasi ve sosyal havasını vermesi bakımında son derece önemlidir. Hakikat gazetesinde yazmış olanlar; Mustafa Sıtkı, Süleyman Şevket, Eyyüp Necmettin, Mehmet Şevki, Mehmet Ziya ve Mehmet Fikri yazarlar bulunmakta, bunun yanı sıra Hakikat mahlasını kullanmış ve yazılar yazmış olan yazar da bulunmaktadır. Ankebut gazetesinin devamı niteliğinde olan Hakikat gazetesi ile birlikte 13 yıllık yayın hayatı olmuştur. Hakikat gazetesinin tespit edilebilen son sayısı 5 Nisan 1933 tarihli olup son sayı numarası 572 nüsha ile yayın hayatına son vermiştir. Gazetenin baskı sayılarında belli zamanlarda azalmalar ve artmalar olmuştur (Turan, 2010, ss. 83-85).

Birlik

Gazetenin imtiyaz sahibi olan Hacı Bulgarzade Ahmet Hulusi, müdürü ise Fadıl Niyazi Efendi'dir. Gazetenin ilk nüshası 4 Ocak 1924'de neşredilip, haftalık olarak yayına hazırlanmıştır. Gazete işlediği ve ele aldığı konular bakımında dönemin siyasi, sosyal, güncel konular olmak üzere halkın karşısına çıkmıştır. Anadolu'ya bağlılığı ve Anadolu'dan olan haberleri kendi manşetlerine taşıyıp halkı Kıbrıs Türk Halkını bilgilendirmektedir. Gazetenin ilk baskı yıllarında 600 iken 1929'da ise 700 baskısıyla okurlarıyla buluşmuştur (Dedeçay, 1989, s. 51).

Birlik gazetesinde yazmış olan yazarları vermekte fayda var. Fazıl Niyazi, Hıfziye Ahmet, Mustafa Sıtkı, Süleyman Şevket, Eyyüp Necmettin ve Ahmet İhsan yazarlar bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Birlik köşe yazısıyla yazı yazmış yazarda bulunmaktadır. Birlik gazetesinin görülen son yayını 19 Mayıs 1928 tarihli olup 217 numaralı nüshasıyla yayın hayatına son verilmiştir (Turan, 2010, ss. 89-90).

Sonuç

Türklerde geçmişin birikimini gelecek nesillere aktarma olgusuna rağmen yazılı eser verme geleneğini çok sonra edinmiş olmaları tarihte onların izini sürmeyi zorlaştırmıştır. Türk toplumu, sözlü edebiyat kültüründen geldiği için okumaya duyduğu ilgi diğer toplumlara kıyasla düşüktür. Osmanlı Devleti'nde özellikle eğitim daha kuruluşun itibaren önem verilen bir alandır. İlk medreseye bağlı kütüphanenin de kuruluş devri başkenti Bursa'da inşa edildiği göz önüne alınırsa devletin eğitim için daha o zamandan kitaba ve kütüphaneye önem verdiği görülmektedir. Matbaa ve basımla birlikte Osmanlı ülkesinde basılan toplamda oldukça az sayıdaki kaynağın bir yayın patlaması yaratmadığı görülmektedir. Hülasa Kıbrıs Türk basınında daha çok siyaset, sağlık ve eğitim alanında görev yapan toplumun ekabir şahısları tarafından desteklenmiş ve çıkarılmıştır. Türk basının tarihsel sürecinde gazeteler şahsi ve başarılı insanların çalışmaları sayesinde çıkmaya başlamıştır. Dönem itibarıyla gazetelerin en büyük sıkıntısı abone konusu olmuştur. Bu bağlamda bakıldığında uzun zaman ekonomik nedenler ve okur sayısının az olması nedeniyle gazetelerin ömürleri kısa olmuştur. Zor şartlar içerisinde yayın hayatına başlayan ve sessiz sedasız bir şekilde görevini başka birine bırakan basın çalışanları Kıbrıs Türk'ün gayretli ve haysiyetli çalışmalarını sayfalara aktarmıştır. Bu çalışmada Osmanlı döneminde basın nasıl başlamış ve hangi evrelerden geçerek ilerleme kaydetmiştir. Türk gazeteciliği geç başlamakla beraber derli toplu anlamında bir eksiklik hissedilmektedir. Basın, özelde de ise günün tarihi, kronikleri olmak bakımında büyük bir değer taşımaktadır. Siyasal, sosyal ve ekonomik olayları tespiti için doğru ve tarihe iz düşün anlamında koleksiyon görevi görmektedir. Bu çalışmada Osmanlı Devleti'nin basın süreci ile ilgili yaşanan gelişmeler incelenmiştir. Özellikle de Kıbrıs'ta çıkan gazetelerin kronolojik sıralaması yapıldıktan sonra çıkan gazetelerin künyesi başta

olmak üzere, dönem itibarıyla işlenen konular belirlemeye çalışılmıştır. Bu değerlendirmeler; “Zaman, Yeni Zaman, Kıbrıs, Mirat-ı Zaman, Kokonoz, Akbaba, Doğru Yol, Ankebut, Söz, Hakikat, Birlik” gazeteler üzerinde yapılmıştır.

Kaynakça

- Altay, M., H. (1969).*Kıbrıs'ta Rumlaştırma Hareketleri*. Lefkoşa: Milli Arşiv Yayınları.
- Dedeçay, S., S. (1989). *Kıbrısta Enformasyon veya Yazılı ve Sözlü Basın (6.Basım)*. Lefkoşa: Lefkoşa Özel Türk Üniversitesi Yayınları.
- Fedai, H. (2005). *Bir Değınme: Doğru Yol ve Söz Gazeteleri-Kıbrıs Türk Kültürü Makaleleri-1*. Lefkoşa: Samtay Vakfı Yayınları.
- Gürkan, N. (1998). *Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- İnugur, M., N. (1993).*Basın ve Yayın Tarihi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Kabacalı, A. (2000). *Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa Basın ve Yayın*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Karakartal, O. (24 Aralık 2013).Kıbrıs'ta Basın.*Kıbrıs Gazetesi*. 2.
- Keser, U. (2009). *I. Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu*. Ankara: Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları.
- Kologlu, O. (1993). *Türk Basını, Kuvayi Milliye'den Günümüze*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Konur, İ. (1938). *Kıbrıs Türkleri*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kurdakul, N. (2000). *Tanzimat Dönemi Basınında Siyasal ve Anayasal Fikir Hareketleri*.Ankara: KTB Yayınları.
- Mert, Ö. (2002). Osmanlı Belgelerine Göre Bir Kıbrıs Gazetesi: Zaman. *İstanbul Üniversitesi Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi (4)*, 67-88. 16 Mart 2014 tarihinde journals.istanbul.edu.tr/iuydta/article/download/.../1023018487 adresinden alınmıştır.
- Oral, F., S. (1968). *Türk Basın Tarihi*. Ankara: Yedi Adım Yayınları.
- Özkorkut, Ü., N. (2002). Basın Özgürlüğü ve Osmanlı Devleti'ndeki Görünümü.*Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(51), (65-84). 10 Mart 2014 tarihinde C:/Users/GAU.RECEPTION02/Downloads/1709.pdf adresinden alınmıştır.
- Özoran, B., R. (1987). Anadolu Kurtuluş Yıllarında Kıbrıs Türk Toplumuna.*X. Türk Tarih Kongresi 4(7)*.16 Mart 2014 tarihinde www.ttk.gov.tr/index.php?Page=Yayınlar& Kitap No=672 adresinden alınmıştır.
- Remzi, M. (17 Ağustos 1933).Kıbrıs'ta Gazetenin Tarihçesi.*Söz Gazetesi*, 3 (602).
- Savaş, M. (1998).İkinci Meşruyet Dönemi'nde İttihat ve Terakki ve Basın.*Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi 1(3)*, 1-24. 12 Mart 2014 tarihinde http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/mevhibe_savas_ikinci_mesrutiyet_donemi_ittihat_terakki_ve_basin.pdf adresinden alınmıştır.
- Topuz, H. (1996). *100 Sorudan Başlangıçtan Bugüne Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Turan, O. (2010). *Tarihten Günümüze Kıbrıs Türk Basını*.Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.Erzurum.
- Ünlü, C. (1975). *Kıbrıs'ta Basın Olayı (1878-1981)*. Lefkoşa: Basın Yayınevi.

Yürek, M., D. (2000).Kıbrıs Türk Basını ve Türkiye Hükümetleri (Osmanlı Dönemi–1878-1910).*Atatürk Yolu Dergisi*, 25 (26), (119-134). 11 Mart 2014 tarihinde [http:// dergiler.ankara. edu.tr /dergiler/45/801/10223.pdf](http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/801/10223.pdf) adresinden alınmıştır.